

vést k ohrožení míru, pričemž bez ideologickej aktivity namierenej proti militaristickej ideologii, nelze mír zachovať. Proto súčasny boj za mír bez ideologie není možný. Všechno mírumilovné lidstvo se musí sjednotit v boji za uchování míru. Uchování míru je tudíž záležitostí i nekomunistických sil. Tam, kde jsou společné existenční podmínky, společné nebezpečí zániku, tam také může existovat zájem všeho lidstva na uchování míru bez ohledu na jeho ideologické a třídní rozdíly. Právě na tyto souvislosti upozorňuje recenzovaná studie. Je příkladem tvo-

řivého marxisticko-leninského přístupu k analýze nových společenských jevů. Učí nás dívat se na danou problematiku dialekticky, bez zjednodušování a „černobílého“ vidění.

Knihla E. Hahna je významným příspěvkem k analýze ideologických souvislostí boje za mír. Představuje podnětné a inspirační řešení zkoumané problematiky. Nastoluje řadu otázek, jimiž by se měla zabývat nejen filozofická fronta, ale i jiní pracovníci z oblasti společenských věd a sféry ideologie.

František Ochraňa

SÚČASNOSŤ A DEJINY VOJNY A MIERU

TRÍSKA, M.: O vojne a mieri v dejinách filozofie. Bratislava 1987, 300 s.

Súčasny kvalitatívne nový stupeň svetového vývoja vyžaduje „odhaľovanie a maximálne využívanie možností a podmienok mierových vzájomných vzťahov a spolupráce štátov s rozdielnym spoločenským zriadením, a to v situácii neustávajúceho boja medzi dvoma rozdielnymi sociálne ekonomickými systémami“ [1, s. 14].

Myšlienka mieru má nielen svoju súčasnosť, ale aj dejiny, siahajúce až do mytologického vedomia. Pochopenie podstaty ideových stretov mierových iniciatív a politických zápasov v otázkach vojny a mieru.

Prienik do vojnesko-filozofického myslenia je funkčným ajz hľadiská ideologického boja: umožňuje orientáciu v historicko-filozofických prameňoch, medzi ktorými sú aj také, ktoré sa stali podkladom na ospravedlňovanie násillia zo strany ideológov vojny (idealistický a metafyzický prístup niektorých významných filozofov a mysliteľov).

Ekonomicko-sociálna determinovanosť vzniku názorov na vojnu a mier

v dielach predstaviteľov rôznych filozofických smerov, sa prejavuje aj v ich celkovom triednom a ideologickom zameraní. Avšak aj u predstaviteľov pokrokových tried a skupín minulosti sa stretávame s niektorými nedostatkami v chápaní daných otázok. Marxisticko-leninské chápanie týchto sociálnych javov je prekonaním ich dovtedajšieho chápania a súčasne nadviazaním na humanistické mierové tradície ľudstva; odhaľuje podstatu týchto javov a súčasne sa stáva východiskom kritiky preedmarxistických a súčasných idealistických názorov na dané otázky, odhaľovania triednej podmienenosti, boja materializmu s idealizmom, dialektiky s metafyzikou v prístupe k týmto otázkam.

V marxistickej literatúre donedávna chýbala práca syntetického záberu, ktorá by sa zaobeerala vývojom názorov na otázky vojny a mieru (existujú len ojedinelé čiastkové štúdie). Túto medzeru vyplnila recenzovaná monografia Miroslava Trísku, charakterizovaná uplatnením marxistickej me-

tódy analýzy historických javov a dejinofilozofických názorov. Na základe jej využívania autor odhalil sociálno-triedne korenzoberaných názorov, poukázal na ich spoločensky progresívny či retardačný charakter i na ich prípadnú funkčnosť, teoretický prínos či využívanosť v súčasnosti.

Monografia je rozdelená do piatich kapitol. Skúsi jej prvú časť v podstate tvoria štyri kapitoly, podávajújúce periodizáciu vývoja názorov na otázky násillia, vojny a mieru v období otrokárstva, feudalizmu a kapitalizmu. Druhú časť práce predstavuje piata kapitola, venovaná marxisticko-leninského chápania danej problematiky, rozdelená na formulovanie otázok vojny a mieru v dielach zakladateľov marxizmu a na leninskú etapu rozvoja danej problematiky s vyúseniami až do súčasnosti, vrátane podania filozofie mieru.

V prvej kapitole Stanovený Východ o násillí, vojnách a ich úlohe M. Tríska poukazuje na to, že napriek značným rozdielom medzi jednotlivými oblasťami „ľudské poznanie vo všetkých strediskách civilizácie dospelo k takým poznatkom, ktoré geniálne anticipujú nielen neskoršie závery humanitných vied“ (s. 39). Závery rodia- ceho sa filozofického skúmania súčasne viedli k pokusom o ich praktické využitie. Táto tendencia, ako to autor rozvádza v druhej kapitole *Antické myslenie a začiatky kresťanstva o násillí, vojne a mieri*, sa stáva výraznejšou v antickom myslení a konaní, a to s akcentom na potreby vládnuvich vrstiev (najmä staroveký Rím).

Ranokresťanský princíp nezlučiteľnosti vojen s „božím poriadkom“ bol po spojení cirkvi s vykorisťovateľským poriadkom nahradený náboženskými teóriami násillia a vojen, „v ktorých sa na základe nábožensko-etických hľadísk ospravedlňujú doby-

vačné vojny, ktoré sa vedú za nespravodlivé ciele vykorisťovateľských tried“ (s. 89).

V tretej kapitole *Problém násillia, vojny a mieru v epoche feudalizmu* autor konštatuje, že učenie o týchto otázkach (vrátane zásad spravodlivej vojny vedenej podľa „božieho príkazu“), sformulované Augustinom a v rozvinutom feudalizme dotvorené Tomášom Akvinským, sa stalo použiteľným aj pre vládnuce triedy kapitalizmu (s. 117). Avšak, ako hovorí vo štvrtej kapitole, nazvanej *Sociálno-filozofická problematika vojny a mieru v období vzniku a rozvoja buržoáznej spoločnosti*, niektorí buržoázni myslitelia „hodnotia vojnu z hľadiska jej protirečivého vplyvu na život ľudskej spoločnosti a snažia sa už klasifikovať vojny podľa ich sociálneho charakteru“ (s. 139).

Vzhľadom na to, že v buržoáznej vede o spoločnosti prevládal idealizmus a metafyzická metóda, ani najlepšie diela najvýznamnejších mysliteľov tohto obdobia nemohli podať vedecký pohľad na dané javy; ktoré sa skúmali predovšetkým z etických, psychologických, fyzikologických a iných hľadísk nevedeckých koncepcií (s. 221). „V predmarxistickom myslení boli vytýčené najdôležitejšie problémy vojny a mieru“, konštatuje autor v závere kapitoly. „Mnohé významné myšlienky jeho predstaviteľov zostali len geniálnymi domnienkami, pretože nedospeli k dialektickomaterialistickému zdôvodneniu“ (s. 222).

Vedecké učenie o vojne a mieri, ktoré M. Tríska rozoberá v piatej kapitole *Marxisticko-leninská etapa rozvoja teórie vojny a mieru*, vytvorili až zakladatelia marxizmu na podklade formovania marxistického chápania dejín, odhaľujúc ekonomické korene a triedno-politický pôvod vojny a jej historicky prechodný charakter. Na myšlienky a závery K. Marxa a F. En-

gelsa tvorivo nadviazal V. I. Lenin „nielen pri rozpracúvaní programových téz strany o vojenských otázkach, pri utváraní armády nového typu a základov sovietskej vojenskej doktríny, ale aj pri riešení zložitých otázok vojny a mieru v prvom období sovietskej moci“ (241).

Autor recenzovanej monografie sa v záverečnej podkapitole venuje rozvíjaniu leninských myšlienok v dokumentoch medzinárodného komunistickeho hnutia po druhej svetovej vojne a súčasnému mieru. Zdôrazňuje, že kozmickej epoche zodpovedá filozofia mieru. Súčasná požiadavka nového politického myslenia vyžaduje uvedomenie si úplne novej fázy vo vývoji ohrozenia ľudstva, existencie života na Zemi, vytvorenia objektívnych podmienok, „v ktorých konfrontácia medzi kapitalizmom a socializmom môže prebiehať iba a výhradne formou mierového súťaženia a mierového súperenia“ (2, s. 69).

V poslednej časti práce ktorá pôb- núc vznikom marxizmu zahŕňa až tak- mer jeden a pol storočia, sa autor koncentroval na najaktuálnejšie a naj- dôôležitejšie materiály pre skúmanie otázok vojny a mieru — na závery zjazdov KSSZ. Azda pre praktickú ne- dostupnosť autentických pramenných materiálov a prebiehajúce prehodno- covanie aj vojensko-teoretického a vo- jensko— praktického pôsobenia J. V. Stalina i niektorých ďalších soviets- kych predstaviteľov — politikov, nie je v práci ich činnosť menovite po- drobne zhodnotená. Takisto aj činnosť III. Komunistickej internacionály a v povojnovom období napríklad pôsobe- nie Informačného byra niektorých ko- munistických a robotníckych strán v smere proti prípravám novej vojny a na obranu svetového mieru a podob- ne čakajú na svoje nové zhodnotenie nielen u nás, ale i v ostatných kraji- nách. Čitateľ je tu odkázaný na sle-

dovanie najnovšej, najmä časopiseckej produkcie.

Aj pokiaľ ide o jednotlivé otázky z obdobia od druhej polovice štyrid- siatych až po druhú polovicu osem- desiatych rokov, existuje síce rozsiah- la sovietska (a sčasti aj iná socialis- tická, marxisticko-leninská) produk- cia, najmä zborníková, no jej závery vyžadujú prehodnotenie v duchu nového politického myslenia prekonávajúceho nesprávne stereotypy a predsta- vy nezodpovedajúce dobe, napríklad, pri konštruovaní jednostranného „por- trétnu nepriateľa“ (M. S. Gorbačov). Súčasný prístup predpokladá postup v duchu konštituujúcej sa filozofie mieru. Zatiaľ sú ojedinelé aj marxis- tické práce venované filozofickej ana- lýze otázok vojny a mieru v koncep- ciách a doktrínach buržoáznych filo- zofických škôl a smerov, no pri danej šírke monografie autor zrejme nemo- hol tomuto problému — ktorý si vy- žaduje skôr samostatné spracovanie — venovať viac priestoru; a takisto aj rozbor široko rozšírených nábožen- sko-filozofických koncepcií vojny a mieru, ktorému sa autor knihy dlho- dobejšie venuje, zostal zatiaľ iba v je- ho časopiseckých a zborníkových štú- diách. Pritom však z hľadiska adekvátneho výkladu tohto aspektu nábo- ženskej a cirkevnej problematiky, vý- znamu pôsobenia mierových nábožen- ských organizácií, a predovšetkým ďal-šieho rozvoja s veriacimi, najmä v o- tázkach spoločného boja marxistov a veriacich za mier a spoločenský po- krok, by bolo veľmi prospešné sústre- diť ich do jednej syntetickej práce.

Nesporný aktuálny význam mono- grafie Mirosuava Třisku, ktorá reagu- je na aktuálnejšie potreby spoloč- nosti a stáva sa prínosom pre ďalší ro- voj marxisticko-leninskej vedy v svo- jom odbore, zhodnotil aj minister ná- rodnej obrany ČSSR, armádny gene- rál Milan Václavík, ktorý ju označil

za „priekopnícky vedecký príspevok, smerujúci v svojich záveroch k pochopeniu a podnieteniu úsillia našej socialistickej spoločnosti o upevnenie mieru“. Má všetky predpoklady stať sa podkladom nielen pre súdium marxisticko-leninského učenia o vojne, mier a armáde, najmä pre učiteľov

spoločenských vied, ale aj pre propagandistickú činnosť, prameňom poučenia, zdrojom konkrétnych poznatkov a kritérií, umožňujúcich orientáciu v živých otázkach, s ktorými sa každodenne stretávame.

Bohuslava Vargová